

Ázsia domborzata és éghajlata

70.

*Hogyan keletkezett a Himalája?
Miért esik sok eső Dél- és Délkelet-Ázsiában?*

Az ősföldektől az alföldekig

Ázsia területén négy nagyobb ősföld található: az **Angara**-, a **Kínai**-, a **Dekkán**- és az **Arab**-ősföld (1. ábra). A felszínüket változatossá formálták a belső és a külső erők. Többek között a **Közép-szibériai-fennsík**, a **Dél-kínai-hegyvidék** (2. ábra), a **Dekkán-fennsík** és az **Arab-félsziget** sivatagjai terülnek el rajtuk.

Az Európát és Ázsiát összekapcsoló **Urál**, illetve a közép-ázsiai **Tien-san** óidei röghegységek. Utóbbi az újidei hegységképződések során újra kiemelkedett.

Az **Eurázsiai-hegységrendszer** nyugat–keleti irányú vonulatához tartoznak a **Kaukázus**, Kis-Ázsia és az Iráni-medence peremhegységei, a Pamír. Rése a Föld legmagasabb hegysége, a **Himalája**, ahol több 8000 m fölötti csúcs is található, köztük a Föld legmagasabb pontja, a **Csomolungma** (Mount Everest, 8848 m). Az Eurázsiai-hegységrendszer vonulatai medencéket és fennsíkokat ölelnek körbe. A Föld legnagyobb kiterjedésű fennsíkja, **Tibet** a Himalájától északra terül el.

A **Pacifikus-hegységrendszer** tagjai Ázsia keleti részén, a Csendes-óceáni-lemez peremén emelkedtek ki. Közéjük tartoznak a Japán-szigetek hegységei is. A kőzetlemezek ütközése ma is tart, ezért a térségben gyakoriak a **földrengések** és a vulkánok, például a **Fudzsi** Japánban.

Ázsia legnagyobb alföldjei a folyók feltöltő munkája következtében alakultak ki. Ilyen **Mezopotámia**, a **Hindusztáni-alföld**, a **Kínai-alföld** és a **Nyugat-szibériai-alföld** is.

A Himalája az Ausztrál-Indiai- és az Eurázsiai-lemez ütközése során keletkezett (3. ábra). A két szárazföldi kőzetlemezszegély ütközésének elsődleges következménye a közöttük lévő üledékek meggyűrődése volt. A lemezek közeledése ma is tart, ezért a Himalája folyamatosan emelkedik – miközben persze a külső erők pusztítják is annak felszínét.

1. ábra: Ősföldek Ázsiában

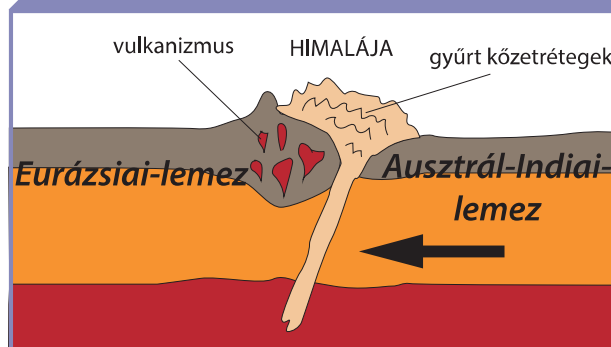

2. ábra: A Dél-kínai-hegyvidék

1. Hasonlítsátok össze a Himalája és a Pacifikus-hegységrendszer ázsiai tagjainak keletkezését a tanultak alapján!
2. Mely folyók töltötték fel hordalékukkal a szövegben szereplő alföldeket?
3. Keresd meg az atlasz térképén a Krakataut! Határozd meg a földrajzi fekvését! Nézz utána az 1883-as kitörésének!

3. ábra: A Himalája keletkezése

Ázsia éghajlata

A hideg övezet délebbi részén széles sávban **tundraéghajlat** (4. ábra), majd a mérsékelt övezet északi részén, óriási területen **tajgaéghajlat** jellemző az Urál és a Csendes-óceán által közrefogott **Szibériára**. A tundrán az év nagy részében, a tajgán néhány hónapig a talaj is fagyott állapotban van. Ennek felszíne csak a rövid nyári időszakban enged fel. Ilyenkor mocsárvilággá változik a táj.

Ázsia középső és keleti területein a **nedves és a száraz kontinentális éghajlat** jellemző. A legbelső, óceánoktól távoli, magas hegyláncokkal körülvett tájakon **mérsékelt övezeti sivatagi éghajlat** alakult ki. A Turáni-alföld, a Takla-Makán és a Góbi sivatag nagyon száraz, területükön csak elenyésző mennyiségű csapadék hullik (5. ábra). Itt nyáron nagy a forróság, télen viszont jóval fagypont alá süllyed a hőmérséklet.

A mérsékelt övezet déli peremén, Kína déli részén **mérsékelt övezeti monszun éghajlat** alakult ki. A monszun fogalma szorosan összekapcsolódik az esőzésekkel. A meleg nyár beköszöntével megérkezik a páradús légtömegek az óceán felől, és egész nyáron sok csapadék hullik. A tél viszont hideg, és ekkor jóval kevesebb eső jellemző. A csapadékeloszlás egyenlőtlensége a szél évszakos irányváltásával magyarázható. Az évszakonként jelentősen különböző irányból fújó szelet nevezik **monszun szélnek**. Kialakulását a mérsékelt övezetben a szárazföldről és az óceánok eltérő felmelegedése okozza (6. ábra).

A Hindusztáni- és az Indokínai-félsziget nagy részén szintén a monszun szél határozza meg az éghajlatot. Ez a **forró övezeti monszun éghajlat**, ami részben hasonlít a mérsékelt övezeti párjára, de itt a tél enyhe, a nyár pedig forró és füledt. A térség természetes növényzete a **monszunerdő**, amit itt **dzsungelnek** is neveznek.

4. ábra: Tundra Szibériában

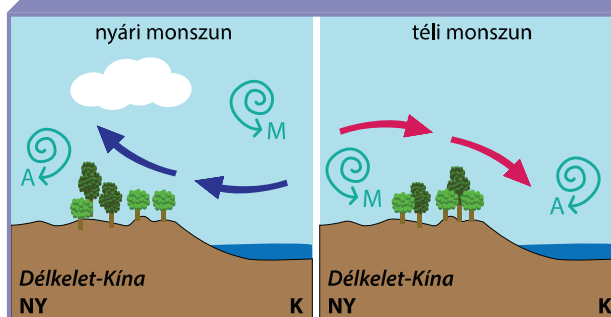

5. ábra: A Góbi sivatag

4. *Hogyan alakulhattak ki a képen látható formák?*

6. ábra: A mérsékelt övezeti monszun kialakulása

5. *Hogyan alakul ki a mérsékelt övezeti monszun?*

A monszun áztatta tájakon a termés nagy részének sorsa a nyári esőzésekhez függ. Ha a monszun szél és a csapadék időben érkezik, akkor jó lesz a termés. Időnként azonban az özvízszzerű eső hatalmas áradásokhoz vezet.

Rendszerezd az ismereteidet!

Készíts gondolattérképet a felsorolt fogalmakból! Ki is egészítheted a fogalmak listáját.

Angara-ösföld, Dekkán-ösföld, Közép-szibériai-fennsík, Dél-kínai-hegyvidék, Tien-san, Pamír, Cso-molungma, Fudzsi, Tibet, földrengés, vulkanizmus, Kínai-alföld, Turáni-alföld, Góbi, tundra, Szibéria, fagyott talaj, mérsékelt övezeti monszun éghajlat, monszunerdő, monszun szél